

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اندیشه اسلامی ۱

جابر جنتی

بخش دوم – فصل سوم: مسئله شرّ

الف) تعریف شرّ

به طور کلی شرّ را به دو قسم تقسیم می کنند:

۱- شر اخلاقی: گاه شر نتیجه عامل انسانی است مانند؛ دزدی، قتل و جنگ

۲- شر طبیعی: بدون مداخله عامل انسانی پدید می آید که به آن شر طبیعی می گویند، مانند؛ زلزله، آتشفشان، سیل، طوفان و طاعون

(ب) راه حل های مسئله شر

۱- لازمه جهان مادی

این دیدگاه بر آن است که در عالم شر وجود دارد، اما لازمه جهان مادی است و جهان مادی در مجموع خیر است. از این رو خلقت جهان بهتر از عدم آن است. از آنجا که خداوند، قادر، عالم و خیرخواه مطلق است و ذات او خیر محض است، هر چه از او صادر شود، خیر است.

فارابی، فیلسوف بزرگ اسلامی در این باره می گوید: ((خدا که قدرت و حکمت و علم خود تام است، تمامی افعال او کامل و بدون نقص و عیب است. آفات و شروری که عارض اشیای طبیعی می شود، ضروری عالم ماده و طبیعی است. عالم ماده، نمی تواند خیر محض را بپذیرد.

۲- ناشی از آزادی انسان

خداوند به انسان، نعمت آزادی و اختیار ارزانی داشته و خویها و بدیها را نیز به او الهام کرده است. همچنین دستورهای سعادت بخشی را از طریق رسولان برای تکامل انسان هدیه فرموده است. اگر انسان رفتار و کردار درست در پیش گیرد، می تواند بسیاری از شرور طبیعی را از راه خویش بردارد. مثلاً ساختن خانه ای مستحکم جهت مقاومت با زلزله.

خداوند در قرآن می فرماید: ((و اگر مردم شهرها ایمان آورده و به تقوا گراییده بودند، قطعاً برکاتی از آسمان و زمین بر ایشان می گشودیم؛ ولی تکذیب کردند؛ پس به کیفر دستاوردها گریبان آنان را گرفت.))

در سوره روم آیه ۴۱ می فرماید: ((فساد در خشکی و دریا به سبب کارهایی که مردم انجام داده اند آشکار شده است؛ خدا می خواهد نتیجه بعضی از اعمالشان را به آنان بچشاند، شاید به سوی حق بازگردند.))

در سوره رعد آیه ۱۱ می فرماید: ((در حقیقت خدا قومی را تغییر نمی دهد مگر آنان خود حال خویش را تغییر دهند.))

۳- ناشی از جزئی نگری

برخی متفکران معتقدند اینکه انسانها بسیاری از امور را شرّ می دانند، ریشه در قضاوت‌های سطحی و جزئی و تنگ نظرانه و شتاب زده دارد. اگر آنان از آگاهی وسیعتر و جامعتری برخوردار بودند، هیچگاه به شر بودن برخی امور، حکم نمی کردند.

قرآن کریم در سوره بقره ناخوش دانستن برخی امور را ناشی از عدم شناخت جامع و کامل می داند و می فرماید: ((و بسا چیزی خوش نمی دارید و آن برای شما خوب است، و بسا چیزی را دوست می دارید و آن برای شما بد است و خدا می داند و شما نمی دانید.))

(ج) فواید شرور در جهان

۱- شکوفا شدن استعدادها

ساختار آدمی به گونه ای است که بسیاری از تواناییها و استعدادهای او در مواجهه با سختیها و مشکلات، شکوفا می شود. قرآن می فرماید: ((پس با دشواری آسانی است. آری با دشواری آسانی است.))

۲- بیداری غفلت

از فواید شرور و سختیها آن است که انسان را از خواب غفلت بیدار می کند. در سوره سجده آیه ۲۱: ((و قطعاً غیر از عذاب بزرگتر از عذاب کوچکتر به آنان می چشانیم، امید آنکه باز گردند.))

۳- آزمون الهی

گاه خداوند، بندگانش را با مصیبت و سختی می آزماید تا مومنان راستین بازشناخته گردند. خداوند برخی بندگان را در کوران رنج و مصیبت و مشکلات محک می زند تا خالص و ارزشمندتر گردند.